

‘Een liefdesbrief aan
drie generaties Engelse
en Ierse vrouwen.’
– Rachel Joyce

ESTHER

FREUD

HOEVEEL

IK VAN

JE HOU

‘In de jaren zestig van de vorige eeuw geeft een ongehuwde zwangere vrouw zich over aan de zorg van Ierse nonnen. De gevolgen van hun wrede beslissingen schudden aan de stamboom van een familie, van de wortels tot aan de verste takken. Esther Freuds personages zijn verbonden door verlies, maar worden er niet door bepaald. Ieder van hen heeft een vol leven, de beste bedoelingen en lef. Wie zou niet over dergelijke vrouwen willen lezen?’

– *The New York Times*

Van Ierland in de jaren dertig naar Londen in de jaren negentig, beschrijft Esther Freud de levens van drie vrouwen, van elkaar gescheiden door de tijd maar met elkaar verbonden door het lot.

Hoeveel ik van je hou is een uiterst boeiende, prachtig geschreven en onvergetelijke roman over moeders en dochters, echtgenotes en muzes, geheimen en leugens.

‘Ik heb in lange tijd geen roman gelezen die de perfectie zo dicht benadert als deze.’ – Ann Patchett

‘Freuds prachtige verhaal, vol rauwe emotie, roept intense treurnis op [...] een aangrijpend, krachtig boek.’ – *The Washington Independent*

ESTHER FREUD (1963) debuteerde met de roman *Hideous Kinky*, die werd verfilmd met Kate Winslet in de hoofdrol. Daarna volgden onder andere de romans *Bestrijd de vossen*, *Zomer in Gaglow* en *Meneer Mac en ik*. Ze woont in Londen. *Hoeveel ik van je hou* is vertaald uit het Engels door Ineke Lenting.

www.uitgeverijorlando.nl

ESTHER FREUD

Hoeveel ik van je hou

Vertaald uit het Engels door Ineke Lenting

uitgeverij
ORLANDO

De uitgever ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

© 2021 Esther Freud

Oorspronkelijke titel *I Couldn't Love You More*

Oorspronkelijke uitgever Bloomsbury Publishing, Londen

© 2023 Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv,

Amsterdam en Ineke Lenting

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

© Omslagbeeld Arcangel / Elle Moss

© Foto auteur Jillian Edelstein

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 90 832338 7 1

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

PROLOOG

Kate

ZOMER 1991

Mijn dochter vertrouwt het niet. Ze zit naast me in de taxi en tuurt naar de nevelige regen als we slingerend door de rafelranden van Cork City rijden. ‘Bij wie gaan we op bezoek?’ vraagt ze nogmaals, maar mijn hart bonkt en springt – het verbaast me dat ik het nog niet door mijn T-shirt zie beuken – en mijn stem stokt in mijn keel. De chauffeur bespaart me een antwoord en slaat af bij een bord: CONVENT OF THE SACRED HEART.

‘We zijn er zo.’ Hij neemt de hobbelige helling van de oprit en ondertussen kijk ik uit het raampje naar hagen, doorgeschoten jonge bomen, koeien met hun poten gevouwen, akkers groen van vocht. Afzetpalen flitsen wit voorbij; er volgt een bocht, een wirwar van draad, en dan zien we het: het tehuis. ‘Hier is het.’ De man stapt uit en tilt onze tas uit de kofferbak.

Pas als hij de auto heeft gekeerd druk ik op de bel. Die klinkt schel, en we horen hem aan de andere kant van de deur alarm slaan. Wanneer er niemand komt, druk ik nog eens, langer en luider, en nog voor het gesnerp is weggestorven, grijp ik de deurekruk en geef er een draai aan. ‘Hallo?’ Er zit geen beweging in, dus ik sla met mijn vuist op het hout. ‘Hallo!’ roep ik, en ik zou zijn doorgegaan als Freya niet aan mijn jas had getrokken.

Met een ruk draai ik me om naar de auto. Die is weg, alleen een pluim uitlaatgas is blijven hangen, en als ik wanhopig probeer te bedenken wat ik verder nog kan doen, zie ik een poortje in de omheining en daar snel ik op af, met Freya in mijn kielzog.

‘Was er niemand?’ Ze moet rennen om me bij te kunnen houden.

Als ik achteromkijk, zie ik op de tweede verdieping de vage gloed van een lamp.

Het hek met zijn klink gaat moeiteloos open en dan staan we op een beschaduwde open plek in een bosje, waar een houtsnip-perpad tussen naaldbomen en rododendrons door voert en in de verte het zachte geronk van de weg klinkt. Aan het einde is een rechthoek gazon, en daarachter de ruïne van een toren.

‘Een kasteel!’

‘Wacht!’ Langs de randen van het gazon staan wat zwart-omrande kruisen. Met samengeknepen keel buig ik me bij een ervan voorover, maar de graven dragen de namen van nonnen. Zuster Augustine. Moeder Euphrasia. De meest recente, zuster Gerarda, is twee jaar geleden begraven. Ik spreek hun namen uit en vraag me af wat hen ertoe bracht de gelofte af te leggen. Armoe, kuisheid, gehoorzaamheid.

Ik heb een gezicht gezien, ik weet het zeker, een gezicht dat naast de lamp naar buiten gluurde.

Op de kasteelmuur zit een gedenkplaat:

TER NAGEDACHTENIS AAN ALLE BABY'S DIE HIER VOOR OF
KORT NA HUN GEBOORTE ZIJN GESTORVEN. IK NEEM
JULLIE OP IN JULLIE ONBEZOEDELDE STAAT NOG VOOR EEN
ENKEL BRIESJE JULLIE ZUIVERHEID HEEFT GESCHONDEN.

‘Freya!’ Maar Freya is naar binnen gestapt en staat nu met haar capuchon op in een straal regenwater.

We wachten tot de lucht is opgeklaard en lopen in dezelfde richting terug. Een bleke zon is door de wolken gebroken en het huis tekent zich groot en massief af in het licht.

‘Hallo daar!’ Iemand komt met grote passen naar buiten. ‘Kan ik misschien helpen?’ De non is lang en op haar bovenlip zitten grijze plukjes. ‘U bevindt zich op privéterrein.’

Ik slik, mijn hart slaat over en het doet pijn. ‘Ik ben op zoek naar informatie. Ik zou graag iemand spreken die misschien...

mijn moeder, die is hier geweest...'

Ze spert haar ogen open en ik zie haar blik langs de knokkels van mijn hand strijken. 'Schande, om het kind hiernaartoe te slepen.'

'Ik ben uit Engeland gekomen om met—'

'Zo'n gesprek is niet voor onschuldige oren bedoeld. En nu wegwezen.' Met onchristelijke kracht drijft ze ons voor zich uit, langs de voorgevel van het huis, om de zijkant heen en wijst ons de oprit die naar de weg voert.

'Ze is hier geweest.'

De non is onverbiddelijk. 'Er is ongetwijfeld sprake van een misverstand.'

Mijn bloed begint te koken en ik wervel rond in een zee van rood. 'Ik ben zelf een misverstand.' Ik zwaai woest om me heen, val en strek mijn armen, en wanneer ik weer vast op mijn benen sta en scherp zie, heeft de non ons haar rug toegekeerd en zijn we alleen.

Aoife

1939

Ik ontmoette je bij het dansen in Ilford. Ik zag je zodra je binnenkwam. Zwart haar, de krullen plat van het vet, de schittering in je groene ogen. Ik was er met Clifford Bray, maar hij had me nog niet losgelaten om buiten te gaan roken of je stond al naast me. ‘Cashel Kelly.’ Je stak je hand uit en toen de muziek inzette, pakte ik die. “Begin the Beguine”, kondigde de orkestleider aan. Onze eigen versie van Cole Porter. En dat was ons begin.

Groot was je niet, want op mijn nieuwe hakken kon ik recht in je ogen kijken, maar je was sterk en je kon dansen. We zwierden weg op het wijsje van de trombone, de soepele klarinet praatte en smeekte, en zo zweefden we de zaal rond. Ik houd nooit op, zei het instrument, hoog en laag schetterend, twee stemmen, de mijne en de jouwe, en toen knalden de trompetten erin en gleden de noten naar een swing, en we schaterden, we lachten, en onze vingertoppen stonden in brand. Toen volgde dat vreselijke nummer van Eddy Duchin, dat je niet tot kerst moet wachten met braaf zijn, en net toen we weer wilden beginnen voelde ik een hand op mijn arm. Ik moet mijn ogen dicht hebben gehad, want ik weet nog hoe verbaasd ik was toen ze openfloepten en ik Clifford zag staan.

Nu neem ik het weer over, bedankt. Cliff was altijd een heer, altijd beleefd, en ik geloof dat ik alleen maar ja had gezegd op zijn huwelijksaanzoek omdat hij het zo lief had gevraagd, maar beleefdheid is nooit jouw stijl geweest. Je gezicht betrok en je verstevigde je greep, maar ik keek je aan en gaf je een teken. Wat het was? Ik weet het niet zo goed meer, maar je begreep het en liet me los.

Wie is dat, die nieuwe vriend van je? Clifford hield me stijf en misprijzend vast terwijl we de zaal rondklepperden.

Zomaar iemand... Hoe moest ik het uitleggen? Iemand die ik ken. We gingen vroeg weg. Cliff moest de volgende ochtend werken en hij wilde me thuisbrengen. Ik had een kamer bij mevrouw O'Shea aan Broadway, en hij moest naar Epping, waar hij bij zijn moeder woonde.

Pas na nieuwjaar zag ik je weer. Ik was thuis geweest. Had een week op de boerderij in Kilcrea doorgebracht en toen ik terugkwam – ik had Clifford gewaarschuwd dat ik moe zou zijn van de veerboot, van een slapeloze nacht op een houten bank – en ik wás ook moe, maar toen Eileen vroeg of ik meeding dansen, zou ik hebben gelogen als ik me niet afvroeg of jij... heel misschien... er ook zou zijn. Ik durfde nauwelijks op te kijken toen ik de zaal instapte. Ik droeg een rode jurk. Als je twee ogen in je kop hebt, moet je me zien, kan niet anders, maar je kwam niet naar me toe, niet in het begin. De eerste dans bleven we zitten. Eileen had een oogje op iemand die ze pas had ontmoet, een jongen uit Dun Laoghaire, niet dat het ooit iets zou worden. Ze speelden 'At Long Last Love' en we mimedden de woorden mee: *Is it an earthquake, or simply a shock? Is it the good turtle soup or merely the mock?*

En opeens stond je daar, met je heldere blik. Ik geloof niet dat ik heb gewacht tot Eileen haar vent had gevonden, want ik was meteen weg, we zwierden de zaal rond, en deze keer was er niemand die ons uit elkaar haalde. Eva, mompelde je in mijn oor, en ik had het hart niet om je te verbeteren: Aoife – de naam wordt uitgesproken als Iefa. Had ik het niet al honderd keer gezegd sinds ik in Engeland was? Maar ik wilde niet bits klinken.

De volgende dag schreef ik een briefje aan Clifford waarin ik zei dat het een heel ruwe overtocht was geweest, en dat ik nog steeds zo groen als de zee zag, maar dat ik niets nodig had – ik wilde niet dat hij met allerlei poedertjes kwam aanzetten – ik wilde alleen rust en wat slappe thee, die mevrouw O'Shea me bracht,

de schat. Maandag zou ik hopelijk voldoende hersteld zijn om weer te gaan werken. Weet je nog dat ik de etalages inrichtte bij dat warenhuis in Kensington? Pontings. Inmiddels gesloten. Toen ging ik biechten en ik moest drie weesgegroetjes bidden omdat ik gelogen had.

Je wilde die eerste zomer al trouwen, in juni. Door alle oorlogsgeruchten had iedereen haast, maar Mavis verkondigde dat zij in juni ging trouwen, ook al hadden Bob en zij al vijf jaar verkering en hadden ze elkaar allang het jawoord kunnen geven. Maar Mavis was de baas. We spraken een nieuwe datum af, 9 september, en ja hoor, Chamberlain kondigde diezelfde week aan dat we in oorlog waren met Duitsland. Deze keer wilde je van geen uitsstel weten. Je zus kon je plannen in de war schoppen, zei je, maar Hitler niet. En dus ging de plechtigheid door, en het was prachtig, met Joan en Doris in het teerste roze. Ze wilden die afschuwelijke boterbloemprullen aan die ze voor Mavis hadden gedragen, met van die grote strikken op de rug, maar daar kwam niets van in. Ik kocht een rol crêpe de Chine en we begonnen overnieuw. Honderden piepkleine knoopjes. Spanje konden we vergeten. Reizen was te gevaarlijk, en daarom trakteerden we onszelf op twee nachten in het Strand Hotel. Knijp maar in mijn hand als je het nog weet. Wat een nachten waren dat. De eerste ochtend wilde je me niet uit je armen laten. En het ontbijt dan, dat hoort er toch bij? Ik was bang dat iemand op onze deur zou komen bonken, waarop jij moest lachen en zei dat als ik zo bang was voor wat anderen dachten we naar de thee en toast zouden gaan om daarna weer in bed te duiken. Ze hadden frambozenjam en aardbeienjam, en de boter was in de vorm van schelpen, en in de jaren die volgden, toen er nauwelijks een rozijn was om een scone mee te zoeten, dacht ik nog vaak aan dat ontbijt en dan wou ik dat ik meer had gegeten.

Ik was al eens verloofd geweest, twee keer nog wel, en dat bleef je me inwrijven. Waarom ben je niet met die Dennis getrouwd, of

met Clifford Bray? Je liet geen gelegenheid voorbijgaan om me eraan te herinneren. Maar het punt was dat ik hen nooit echt gekend had. Misschien zou dat later zijn gekomen. Of misschien niet. Maar hoe dan ook: de Heer had andere plannen.

De eerste maand na ons huwelijk woonden we bij jouw familie in. We waren blij dat we die twee nachten in het Strand hadden gehad, want ik moest bij Isabelle – je moeder – slapen, terwijl jij in de bergruimte lag. Ik zou lekker naast je zijn gekropen als ik niet zo bang was geweest voor Mavis, die zich met haar nieuwe echtgenoot in de grote kamer aan de voorkant had geïnstalleerd. Ik werkte nog bij Pontings, wat een prachtbaan was dat, en jij had werk als monteur. Je had een opleiding gehad, je zou in je vaders voetsporen treden. Cashel Kelly. Je was naar hem genoemd. Dood nog voor je geboren was. Maar pas toen we Rosaleen hadden, moest ik aan Isabelle denken, een vreemdeling in dit land, met vier kleintjes en geen enkele hulp.

Als er een slaapkamer voor ons was geweest, zouden we de hele oorlog in Ilford zijn gebleven, maar toen schreef mijn broer Joe dat hij de Bull and Gate in Islington had gepacht, en daar troffen we hem toen we langskwamen, met Elsie die helemaal opgedoft over de bar hing. Jij zag meteen een toekomst voor ons. Zo moeilijk was het toch niet om een pub te runnen? En het mooiste was dat we altijd samen zouden zijn. Mannen werden opgeroepen – in elk geval jongens – en binnen een week had jij je vrijwillig bij de brandweer gemeld, en dat was het. Je zou thuis mogen blijven.

Algauw hadden we onze pub gevonden. Het stel dat hem runde, wilde maar al te graag weg. Devon, daar gingen ze naartoe. Haar zenuwen waren naar de knoppen van de eerste oorlog, en ze wilde het niet nog eens meemaken. We tekenden ter plekke de papieren en bleven na afloop nog iets drinken. Maakten kennis met de mensen uit de buurt. Brixton, waar half het land kwam winkelen. Mooie grote huizen langs de hoofdstraat, en bij het station de eerste elektrisch verlichte straat van Londen. We bleven tot

na sluitingstijd en zelfs toen waren we te opgewonden om naar huis te gaan, we hadden het geduld niet om op een bus te wachten, en daarom gingen we lopen, arm in arm, luisterend, wachtend op wat ging komen.

Als ik mijn ogen sluit, Cash, voel ik hem nog steeds, je eerste kus. We stonden buiten bij de danszaal, je hield mijn hand vast, en toen we afscheid namen, drukte je je lippen tegen mijn haar. Er schoot iets warmes door me heen, het was meteen weer weg, maar de indruk bleef achter. Tot ziens dan maar, zei ik vrolijk, en toen ik wegliep bracht ik mijn hand naar mijn slaap en voelde het daar branden. Het maakte me wakker, al wist ik niet dat ik had geslapen, het trok door mijn huid en naar beneden, naar mijn kern. Ik bloos bijna nu ik het zeg, maar er laaide zo'n fel vuur in me op dat ik het amper hield. Wat is er met jou aan de hand, suffie? Dat zeiden ze bij Pontings, want ik was hoteldebotel van je, vroeg me af hoe het zou voelen, wat er daarna kwam. Geef me een teken, Cash, als je je onze nacht in het Strand Hotel nog herinnert. Daar zat ik, rechtop in bed. Geen wonder dat God dit vóór het huwelijk als zonde bestempelde, anders zouden we met z'n allen dag en nacht van geen ophouden weten.

Zo is het niet altijd, dat zei je, het gaat er soms treurig aan toe, als het niet goed gebeurt. Ik dacht aan Clifford Bray, hoe beleefd hij was, en ik wurmde me naar beneden, tegen je borst aan. Pas later dacht ik: hoe weet je dat? Maar van de mannen werd niet verwacht dat ze zich inhielden, alleen de meisjes moesten wachten. Cash? Ik zal het fluisteren: die nacht in de kelder, met de loeiende sirenes, toen we eindelijk het rijk alleen hadden omdat Margaret bij haar zus op bezoek was, toen was ik voor het eerst niet meer voorzichtig. Wat had het voor zin als we misschien geen van allen de ochtend zouden halen? Geef Hitler maar het nakijken. Daar ging het me trouwens niet om. Toch wist ik het meteen, toen het weer stil was en we naar buiten liepen, de zwavel en de rook in, en er hoog boven ons in het donker een ster

blonk. We hielden elkaar vast en zeiden een dankgebedje, en ook al was ik vastbesloten geen kind op deze wereld te zetten, niet voor de oorlog voorbij was, ik wist dat we een begin hadden gemaakt.

Rosaleen was stil toen ze op de trein stapten. Ze ging bij het raam zitten en keek naar buiten. Nee, ze schudde haar hoofd toen ze een broodje kreeg aangeboden en hoefde ook niks te drinken. Het was een lange, trage reis van Harrogate naar Londen. In Leeds had het meisje nog steeds geen woord gezegd. ‘Ik zie, ik zie wat jij niet ziet.’ Cashel boog zich voorover. ‘En het begint met een...’

‘Ze is nog te klein,’ fluisterde Aoife, al kon Rosaleen het natuurlijk horen. ‘Ze kent de letters nog niet, ze is nog maar net vier.’ Ze schoof wat dichters naar het meisje toe. ‘En het heeft de kléúr van...’ Ze keek om zich heen tot haar blik bleef rusten op de leren tas die Elspeth Stead voor haar had ingepakt. Het was dezelfde tas die Aoife aan haar had gegeven toen Rosaleen drie maanden was, en er zaten kleren in die ze haar in de loop van de jaren gestuurd had. Zoals het flanelle nachthemdje met de roze bloemen op steeltjes en de strikjes van lint, en een vestje dat ze de buurvrouw, mevrouw Winstanley, tegen betaling had laten breien, met dubbel draad zodat ze het warm zou hebben in die laatste ijskoude winter. Ook had ze een pop gebreid, voor vandaag, met geborduurde ogen en mond, en die had ze haar bij aankomst gegeven. ‘Hou je die bij je op de thuisreis?’ had Aoife gevraagd, maar ook die vraag werd met een ruk van het hoofd beantwoord. Nee.

‘Ik geef je een hint.’ Aoife deed een nieuwe poging. ‘Het is in het rijtuig.’

Rosaleen hield haar blik op de langstreckende velden gericht.

Bij Leicester aangekomen aten Aoife en Cashel de meegenomen

men broodjes, maar ze bewaarden er eentje, en een slok thee, voor het geval het kind wakker werd. Aoifes vingers jekten, zo graag wilde ze haar op schoot trekken, een hand op haar voorhoofd leggen, de schelp van haar oor bewonderen. In plaats daarvan wikkelde ze de sjaal om haar hals los, vouwde hem tot een vierkant op en schoof hem tussen het raam en de wang van haar dochter. Een golf van voldoening dreigde haar te overspoelen, en toen ze Cash aankeek en hij goedkeurend knikte, scheelde het niet veel of ze had tegen haar buurman, tegen het hele rijtuig gezegd: Ik ben haar moeder, weten jullie dat? Dit is mijn dochter, Rosaleen Mary. Maar de man naast haar had maar één been, zijn stok stak uit over het middenpad, en de bank tegenover haar werd gedeeld door twee jonge vrouwen, mager en bleek. Ze keken haar nors aan en Aoife wendde zich af. Natuurlijk vroegen ze zich af waarom ze het meisje niet op schoot nam om plaats te maken voor iemand die recht op een zitplaats had, maar het kind had iets vinnigs over zich, en ze durfde het niet aan.

Pas toen ze King's Cross binnenreden vlogen Rosaleens ogen open. Ze keek wild om zich heen, alsof ze ervandoor zou kunnen gaan, maar buiten was het donker, schimmen werden weerspiegeld in de ramen, kruiers met koffers, soldaten in uniform, groepen kinderen die werden voortgedreven.

‘Nu zijn we bijna thuis.’ Aoife legde een hand op haar arm.

Ze overwogen een taxi te nemen, maar bij het zien van de drukte op het station, de rij bij de standplaats, zonk de moed hun in de schoenen. We pakken de bus, besloten ze, en zonder te waarschuwen pakte Cash het meisje op, hees haar in zijn armen en rende met haar de straat over.

‘Wacht eens op mij, jullie tweetjes!’ Aoife was opgetogen.

‘Wil je boven zitten?’ vroeg Cash toen ze de bus inklauterden, en heel voorzichtig zette hij haar neer.

‘Wil ik niet.’ Rosaleen stak haar kin naar voren. Het was de eerste keer dat ze haar hoorden praten sinds ze uit Yorkshire was vertrokken, sinds ze afscheid had genomen van Elspeth Stead.

‘Dan gaan we beneden zitten.’ Aoife zag twee zitplaatsen bijna achterin, en moed vattend na Cashels goede voorbeeld tilde ze het meisje op haar knie.

‘Ik ga daar zitten.’ Rosaleen wurmde zich los. Aan de overkant was een lege zitplaats, naast een buitenlandse man, met net zo’n pet als die van Cash op zijn achterhoofd.

Cash greep haar pols. ‘Nee, jongedame,’ zei hij. ‘Wij bepalen waar je zit.’

‘Hij is je papa,’ zei Aoife voorzichtig. Misschien was het meisje in de war.

‘Hij is mijn papa niet.’ Voor een vierjarige straalde ze wel erg veel minachting uit, en ze trok zich los. ‘Hij is mijn papa.’ Ze wees, en voor ze haar konden tegenhouden was ze het middenpad van de rijdende bus al overgestoken en was ze op de zitplaats naast de onbekende geklommen.

Cash dreigde te ontploffen van woede. ‘Laat haar maar.’ Aoife hield zijn arm vast. ‘Ze weet niet wat ze zegt.’

Er waren zevenentwintig haltes tot Brixton. Aoife had ze die ochtend geteld, in die langvervlogen tijd, toen ze nog alleen was met Cash. Een golf misselijkheid beving haar, ze sloot haar ogen en om afleiding te zoeken van de opkruipende beroerdheid stelde ze zich de vreugde op Rosaleens gezicht voor als ze haar vertelden dat ze over niet al te lange tijd een broertje of zusje zou hebben. Er was ook een nieuw bed, in haar eigen kamer, en mevrouw Winstanley had gordijnen genaaid. In Harrogate had ze geen eigen kamertje gehad. Ze had bij mevrouw Stead geslapen, niet dat Aoife daar zomaar naar boven ging, één keer maar, toen het meisje de bof had gehad en ze opgezwollen en weggezakt tussen de kussens had gelegen, met de kousen van mevrouw Stead – was ze vergeten dat ze zou komen? – hangend over de zijkant van de stoel. Meestal zaten ze in de salon, die er niet uitzag alsof er in het jaar tussen het ene bezoek en het andere ooit gebruik van was gemaakt, en ze had in die uren niet veel anders gedaan dan haar dochter op haar knie proberen te lokken. Ze had linten meege-

nomen voor haar haar, dat op haar derde al lang was, dik en golvend, gele linten om in de uiteinden te vlechten, maar het meisje weigerde stil te zitten. Ze wilde naar buiten, over het land rennen met het melkerszoontje, van wie de nek en oren even groezelig waren als de grond. Aoife haalde even adem en dacht aan hoe ze zelf was geweest, dat ze het erf had geveegd, de stoep had geschrobd, stro uit de kippenren had geschraapt, zodat ze daarna over het land kon racen met haar broers, dan speelden ze hun eigen spelletjes bij de kreek, of ze klommen in de hooischuur en gingen in de holtes van het warme hooi liggen, duwden elkaar gillend van een steile berg balen. Ze kon de warme, droge geur van het draad nog ruiken, ze voelde het nog kriebelen in haar neus, maar dat alles had ze toch achter zich gelaten? Ze was gaan studeren. Ze had over diezelfde velden gelopen om de trein van Killumney naar Cork te pakken, ze had gestudeerd, baantjes gehad, alles wat ze maar met haar lessen kon combineren, ze had gespaard voor haar reis naar Londen, had geweigerd te trouwen met de eerste de beste die haar vroeg, ze had gewacht, gewacht, op een man die samen met haar vooruit zou komen in de wereld, een betere toekomst zou kunnen opbouwen, hard zou werken voor hun kinderen – niet een smerige horde, net zo losgeslagen als dit kind – maar die voor het beste van het beste zou zorgen, goed eten, mooie kleren, een opleiding, een baan die inhield dat ze niet aan huis zou zijn gebonden, turf zou moeten steken, vloeren zou moeten dweilen, oud op haar vijfendertigste – zoals haar moeder – met negen kinderen, de doden niet meegeteld.

De bus kwam rammelend tot stilstand en door elkaar geschud draaide Aoife zich om in de verwachting dat Rosaleen verdwenen zou zijn, maar daar zat ze, hoewel de man – waar kwam hij eigenlijk vandaan? – weg was. Voorzichtig trok ze haar hand uit die van haar man. ‘Is er daar nog plek voor je mammie?’ vroeg ze, en het meisje keek op, met haar ogen vlekkelig van angst, en met een bijna onzichtbaar trillend lipje knikte ze.

Ze zaten naast elkaar, maar zeiden niets. Vier jaar was te lang.

Aoife vervloekte de oorlog met al zijn gulzigheid, sloeg een kruisje en bedankte God, die in Zijn wijsheid had bepaald dat ze het hadden overleefd.

‘Stappen jullie nog uit?’ Het was Cashel. ‘Of blijven jullie zitten en rijden jullie terug naar King’s Cross?’ Aoife keek hem aan en glimlachte, en voor het kind tijd had om te protesteren hadden ze ieder een hand gepakt en zwierden ze haar het trapje af, de straat op.